FINANSINIŲ PRIEMONIŲ RINKŲ DIREKTYVA (MiFID) KAIP CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS ŠALTINIS

Laurynas Didžiulis
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 70
El. paštas: l.didziulis@lat.lt

MiFID iš esmės reformavo ES finansų rinkų teisinį reguliavimą finansų rinkų infrastruktūros, finansinių paslaugų teikimo ir finansinės apyvartos skaidrumo srityse, tačiau direktyva nereguliuoja tarpininkų atsakomybės klientams, kai dėl MiFID pažeidimo patiriama žala. Todėl šio straipsnio tikslas – išanalizuoti Finansinių priemonių rinkų direktyvos (MiFID) nuostatų reikšmę finansų tarpininkų civilinės atsakomybės prieš investuotoją taikymui.

MiFID has substantially reformed existing EU financial markets regulation in the fields of financial markets infrastructure, financial services, and transparency of financial trade, nevertheless the directive does not deal with the liability of financial intermediaries towards clients in cases where infringement of MiFID rules causes damage. Therefore, the purpose of this article is to analyze the significance of the Markets in Financial Instruments Directive (MiFID) for the application of civil liability of a financial intermediary against the investor.

Įvadas

Šio straipsnio tyrimo tikslas – išanalizuoti Finansinių priemonių rinkų direktyvos (toliau – MiFID [2]) nuostatų reikšmę taikant finansų tarpininkų[1] civilinę atsakomybę investuotojui. Tyrimo objektas – MiFID įgyvendinančio Finansinių priemonių rinkų įstatymo (toliau – FPRĮ [5]) ir CK [3] nuostatų, reglamentuojančių civilinės atsakomybės institutą, santykis, hipotetiniai MiFID ir privatinės teisės sąveikos modeliai ir optimalaus šių teisinio reguliavimo šaltinių santykio paieška. Rengiant straipsnį taikyti tradiciniai vyraujantys teisės mokslo tyrimo metodai – lingvistinis, loginis, teleologinis, sisteminis, lyginamasis ir istorinis. Nagrinėjama tema aktuali ir teoriškai, ir praktiškai, nes tinkamas teorija pagrįstas MiFID ir privatinės teisės santykio nustatymas yra svarbi praktinio civilinės atsakomybės taikymo prielai-

[1] Finansų tarpininku finansų ekonomikos disciplinose paprastai laikomos finansų įstaigos, tarpininkavimo būdu paskirstančios ar padedančios paskirstyti finansinį turtą visuomenės nariams taip, kad finansinio turto poreikį turintys subjektai gautų šį turtą iš subjektų, turinčių jo perteklių. Tuo tikslu finansų tarpininkai teikia finansines paslaugas, kurias sudaro komercinės bankininkystės (kreditavimas ir mokėjimai) paslaugos, investicinės paslaugos ir draudimo paslaugos. Šios įstaigos – tai kredito įstaigos, finansų maklerio įmonės, finansų patarėjo įmonės, draudimo įmonės ir kolektyvinio investavimo subjektai. MiFID vartojama sąvoka „investicinės įmonės“, o ją įgyvendinančiame LR FPRĮ – „finansų maklerio įmonės“.

da. Tema yra sulaukusi nemažai dėmesio užsienio autorių darbuose ir yra vienas iš pagrindinių doktrininių diskusijų Europoje finansų tarpininkų civilinės atsakomybės investuotojui klausimais objektų, tačiau Lietuvoje visiškai netirta. Straipsnyje aptariamos pagrindinės Europos Sąjungos valstybių narių teismų praktikoje ir doktrinoje vyraujančios pozicijos finansų tarpininkų civilinės atsakomybės šaltinių aspektu. Rengiant straipsnį naudoti aktualūs užsienio autorių paskelbti doktrinos šaltiniai, taip pat įvairių ES valstybių narių institucijų pozicijos šiuo klausimu.

1. MiFID ir reformos reforma

Žmonijos intelektinė, techninė ir ekonominė raida nuolatos veikia teisę, todėl pastaraisiais dešimtmečiais šalia tradicinių civilinius santykius reglamentuojančių institutų atsiranda naujų, sudėtingų ir detalių teisės aktų, reglamentuojančių svarbias ekonominių santykių sritis. Viena iš tokių sričių – finansinių priemonių rinkos. Žvelgiant istoriškai, pagrindiniai sisteminės svarbos teisės aktai finansų srityje dažniausiai būdavo nulemti arba greito ir radikalaus visuomeninių santykių pasikeitimo (pavyzdžiui, prekybos kompiuterizavimo), arba finansinių krizių (pavyzdžiui, 1929 m. JAV prasidėjusios Didžiosios depresijos). Šiandien galima teigti, kad MiFID susijusi su šiais abiem motyvais.

Skirtingai negu daugelis tokios reikšmės teisės aktų, MiFID buvo sukurta ne dėl ištikusios finansinės krizės, bet atsirado santykinai ramiu ekonominio augimo laikotarpiu kaip teisinis instrumentas JAV ir ES ekonominio konkuravimo kontekste. MiFID tapo ambicingo ES plano integruoti senojo žemyno finansų rinkas ir paversti jį pasaulio ekonomikos lyderiu [11; 12], svarbia dalimi, todėl labai nesuklysime teigdami, kad tai – ES finansinių priemonių rinkų „konstitucija“. 2004 m. priimta ir nuo 2007 m. lapkričio mėn. privaloma valstybėms narėms, MiFID – iš esmės reformavo ES finansų rinkų teisinį reguliavimą finansų rinkų infrastruktūros, finansinių paslaugų teikimo ir finansinės apyvartos skaidrumo srityse.

MiFID struktūrą sudaro keletas teisės institutų. Pirma, MiFID nuostatos konstruoja ES finansų rinkų infrastruktūrą. Šiuo tikslu MiFID apibrėžia, kas yra laikoma investicinėmis ir pagalbinėmis paslaugomis, finansinėmis priemonėmis, teisėtomis rinkos prekyvietėmis, profesionaliais investuotojais ir pan.

Antra, MiFID nustato reikalavimus finansinių priemonių prekyvietėms, taip pat reikalavimus finansų tarpininkams, kurie turi būti tenkinami norint pradėti teikti investicines paslaugas. Šiuo tikslu MiFID įtvirtina privalomą licencijavimą, reikalavimus finansų tarpininko vadovams ir dalyviams bei įvairius organizacinius reikalavimus. Vienoje valstybėje narėje licencijuotiems ir prižiūrimiems finansų tarpininkams MiFID suteikia vadinamąjį MiFID pasą (angl. *MiFID passport*), t. y. valstybėje narėje įsteigto finansų tarpininko teisę teikti investicines paslaugas visose ES valstybėse narėse be papildomų nacionalinių suvaržymų. Taip pat MiFID nustato prekybinius skaidrumo reikalavimus ir reguliuojamų rinkų prieigą prie tarpuskaitos ir atsiskaitymo sistemų.

Trečia, MiFID reglamentuoja investicinių paslaugų teikimo procesą ir su tuo su-

sijusias finansų tarpininko prievoles elgtis sąžiningai, tinkamai ir profesionaliai, suteikti reikiamą informaciją, vengti interesų konfliktų, parinkti tinkamus investicinius sprendimus, padėti klientui išvengti netinkamų sprendimų ir kt.

Ketvirta, MiFID įtvirtina finansų priemonių rinkų priežiūros principus, priežiūros institucijų galias, kai kurias valstybių narių pareigas, susijusias su ginčų sprendimu ir tarpvalstybinio kooperavimosi pareigas.

Priimant MiFID, atsižvelgiant į galbūt kilsiančias taikymo problemas, iš anksto buvo suplanuota vėlesnė direktyvos peržiūra. Tačiau 2007 m. pabaigoje prasidėjusi finansų krizė paveikė planuotą MiFID peržiūrą tiek, kad galima teigti, jog ES ėmėsi iniciatyvos reformuoti pačią reformą. Europos Komisija 2010 m. gruodžio 8 d. išplatino konsultacinį dokumentą [13] dėl galimų MiFID reformos krypčių ir, atsižvelgusi į jo pagrindu gautas nuomones, 2011 m. spalio 20 d. paskelbė pasiūlymą dėl MiFID pakeitimų [14] bei šio pakeitimo priemonių paketą. Iš išdėstytų reformos pasiūlymų galima spręsti, kad bendriausiu požiūriu MiFID reforma nėra atsitraukimas nuo pirminių MiFID principų, veikiau tolesnis šios direktyvos tobulinimas.

Vienas iš MiFID reformos parengiamuosiuose aktuose nurodytų direktyvos trūkumų yra ypač svarbus šiame straipsnyje nagrinėjamai temai. Antai, pirmiau nurodytame 2010 m. gruodžio 8 d. Europos Komisijos konsultaciniame dokumente teigiama, kad, nors už MiFID pažeidimus finansų tarpininkai gali sulaukti priežiūros institucijos administracinių sankcijų, direktyva nereguliuoja tarpininkų atsakomybės klientams, kai dėl MiFID pažeidimo patiriama žala. Todėl civilinės atsakomybės taikymo sąlygos valstybių narių civilinėje teisėje skiriasi, o kai kuriose iš jų atsakomybę pritaikyti apskritai sunku. Komisijos tarnybos nuolatos sulaukia skundų, ypač iš mažmeninių (FPRĮ terminija – neprofesionalių) investuotojų, kuriuose teigiama, kad tarpininkai pažeidė savo prievoles. Finansų tarpininkų civilinės atsakomybės nustatymas, Komisijos manymu, turi esminę reikšmę siekiant vienodos investuotojų apsaugos visoje ES. Civilinė atsakomybė galėtų būti nustatyta rėminėje direktyvoje[2] ir leistų klientams reikalauti žalos atlyginimo iš MiFID nuostatas pažeidusių finansų tarpininkų, ypač kai tai susiję su finansų tarpininkų ir klientų santykiais ir kai nustatytos konkrečios jų prievolės klientams. Komisijos teigimu, civilinė atsakomybė galėtų apimti šias sritis: informavimo prievoles, tinkamumo ir priimtinumo testus, reikalavimus teikti ataskaitas, geriausio įvykdymo pareigą ir kliento pavedimų vykdymo tvarką [13]. Deja, Lietuvos finansų rinkų politiką formuojančios ir jų priežiūrą vykdančios institucijos savo atsakymų į konsultacijoje duotus klausimus

[2] Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. direktyva Nr. 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų (MiFID) yra bazinis (pagal Lamfalussy legislatyvinės procedūros rangus – 1 lygmens) dokumentas, kuriame išdėstyti esminiai finansinių paslaugų teikimo principai. Šiuos principus tam tikrais aspektais konkrečiau detalizuoja MiFID įgyvendinti skirti papildomi (pagal Lamfalussy legislatyvinės procedūros rangus – 2 lygmens) ES teisės aktai: Europos Komisijos 2006 m. rugpjūčio 10 d. direktyva Nr. 2006/73/EB dėl investicinių įmonių organizacinių reikalavimų ir veiklos sąlygų ir Europos Komisijos 2006 m. rugpjūčio 10 d. reglamentas Nr.1287/2006 dėl investicinėms įmonėms taikomų apskaitos dokumentų tvarkymo reikalavimų, informacijos apie sandorius pateikimo, rinkos skaidrumo, leidimų prekiauti finansinėmis priemonėmis.

Europos Komisijai nepateikė. O štai kitų valstybių narių atsakymų į konsultaciją būta įvairių. Pavyzdžiui, Danijos finansų priežiūros institucija ir Čekijos finansų ministerija pareiškė esančios kategoriškai prieš siūlomą civilinės atsakomybės reglamentavimą, motyvuodamos tuo, kad civilinės atsakomybės sistemos valstybėse narėse itin skiriasi, todėl šį klausimą reikia palikti nacionalinei kompetencijai [19, p. 19; 21, p. 10]. Olandijos ir Lenkijos finansų priežiūros institucijos pareiškė, kad jų valstybėse ši atsakomybė nustatyta, taigi siūlomos atsakomybės sistemos poreikio nėra [22, p. 30; 20 p. 10]. Jungtinės Karalystės iždas ir finansinių paslaugų institucija bendrai pareiškė, kad verčiau reikėtų nustatyti pareigą taikyti civilinę atsakomybę už MiFID normų pažeidimus pagal nacionalinės teisės normas, bet ne suderintą atsakomybės standartą, kuris nacionalinės teisės kontekste gali atrodyti griozdiškai [23, p. 79]. Prancūzijos finansų rinkų institucija iš esmės pritarė suderintos atsakomybės sistemai, tačiau pasiūlė susitarti dėl šio pasiūlymo detalių konkrečiau [16, 46–47]. Harmonizuotos civilinės atsakomybės idėją besąlygiškai palaikė Ispanijos vertybinių popierių komisija ir Airijos centrinis bankas, kuris netgi pasiūlė kuo labiau išplėsti siūlomą atsakomybės pagrindų sąrašą [18, p. 10; 17, p. 16]. Matyt, dėl labai skirtingų valstybių pozicijų ir kai kurių valstybių kategoriškų prieštaravimų, planų nustatyti bendrą civilinę atsakomybę už MiFID normų pažeidimus bent artimiausiu laiku buvo atsisakyta, ir Europos Komisijos 2011 m. spalio 20 d. paskelbtame pasiūlyme dėl MiFID pakeitimų jų nebeliko.

Nepaisant to, Europos Komisijos 2010 m. gruodžio 8 d. konsultaciniame pranešime tiksliai identifikuota problema tebelieka aktuali ir yra viena iš pagrindinių teisės doktrinos diskusijos MiFID klausimais objektų (ir šio straipsnio nagrinėjimo dalykas). Dėl to toliau aptariamos skirtingos valstybėse narėse aptinkamos pozicijos dėl galimybių grįsti žalos atlyginimo ieškinį finansų rinkas reguliuojančių specialiųjų įstatymų pažeidimais.

2. MiFID reikšmės civilinės atsakomybės institutui vertinimas ES valstybėse narėse *in abstracto*. Reliatyvumo doktrina

Iš esmės valstybių narių teisės doktrinoje sutariama, kad tam tikrą poveikį privatinės teisės sistemoms MiFID įtvirtintos finansų tarpininkų verslo taisyklės (angl. *conduct of bussiness*) turi, tačiau dažniausiai keliamas klausimas – kokį konkrečiai. Šis aiškinimas glaudžiai susijęs su iš nacionalinių deliktų teisės sistemų kilusiu reliatyvumo reikalavimu (angl. *relativity; proximity*) taikant civilinę atsakomybę. Nors kilęs iš deliktų teisės, diskusijose MiFID klausimais reliatyvumo argumentas naudojamas neatsižvelgiant į tai, ar finansų tarpininko profesinė civilinė atsakomybė konkrečioje valstybėje narėje yra laikoma deliktine ar sutartine.

Reliatyvumo doktrina pagrįsta Vokietijos CK 823 straipsnio 2 dalyje [7] įtvirtinta vadinamąja apsauginės normos teorija (vok. *Schutznormtheorie*), pagal kurią asmuo gali reikalauti žalos, patirtos atsakovui pažeidus įstatymą, tik tada, kai tuo įstatymu siekta saugoti kitus asmenis. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės

nebus, jei norma nesiekta saugoti nukentėjusio asmens interesų arba patirta žala nepriskirtina pažeistos normos apsaugos sričiai. Ši nuostata buvo perimta Olandijos CK 6:163 straipsnyje [6; 26, p. 134]. Be to, reliatyvumo doktrina taikoma ir Jungtinės Karalystės teisėje [33, p. 8] Galima teigti, kad ši doktrina – teisinis saugiklis, kuriuo siekiama apsaugoti visuomenę ir teismus nuo dalies civilinių ginčų, inicijuotų asmenų, kurie remiasi jiems įstatymų leidėjo valia neadresuotais įstatymais. Taip iš dalies gali būti kontroliuojamas ir grynųjų ekonominių nuostolių (angl. *pure economic loss*) priteisimas, jei, žinoma, konkreti jurisdikcija į šių nuostolių priteisimo galimybę žiūri atsargiai. Taigi, ši taisyklė rūšiuoja atskirų įstatymų pažeidimus į dvi dalis: į tuos, į kuriuos gali būti reaguojama civilinės teisės priemonėmis, ir į tuos, kurie šios apsaugos neturėtų sulaukti. Tai kartu reiškia ir faktiškai kylančių civilinių ginčų rūšiavimą (selekciją) į vertus teisminio civilinių teisių gynimo ir jo nevertus. M. Tisonas nurodo, kad, siekiant patenkinti reliatyvumo reikalavimą, reikia įrodyti, jog tam tikrais įstatymais siekta ne tik bendrųjų visuomeninių interesų apsaugos, bet ir individualių investuotojų interesų apsaugos [*Ibid*].

Analizuojant MiFID reliatyvumą germaniškoje kontinentinės teisės tradicijoje, matyti, kad teisės doktrinoje vyrauja keletas, nors ir skirtingų, tačiau vedančių prie tų pačių praktinių išvadų, nuomonių. Antai, Vokietijos teisės doktrinoje finansų tarpininkų verslo taisyklės suvokiamos arba kaip dvigubos teisinės prigimties normos (esančios ir verslo administracinės priežiūros, ir civilinės atsakomybės šaltiniu), arba tik kaip administracinės priežiūros normos, kurios atsispindi civilinėje teisėje. Tai reiškia, kad finansų tarpininkų verslo taisyklės lemia ikisutartinių ir sutartinių civilinių prievolių, kylančių iš civilinės teisės normų, turinį [33, p. 10]. Vokietijos teismų praktikoje taip pat ilgą laiką buvo laikomasi pozicijos, kad paslaugų teikimo (verslo) taisyklės yra sudedamoji sutartinių prievolių dalis, tačiau Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas 2008 m. vasario 19 d. sprendimu [10] įnešė nežinios. Teismas nurodė, kad MiFID 19 straipsnis (ir jį įgyvendinantis įstatymas) nenustato taisyklių, skirtų privačių asmenų apsaugai. Kai kurie autoriai šį sprendimą aiškino kaip ribojantį MiFID reikšmę sutartinėms prievolėms. Kiti autoriai nurodo, kad, sprendžiant iš bylos faktų, teismas tenorėjo apsaugoti finansų tarpininkų atstovus nuo asmeninės atsakomybės už finansinių paslaugų teikimą, ir kad taip teismas tiesiog netenkino ieškinio, pagrįsto deliktine civiline atsakomybe. Todėl tai nepaneigia MiFID pažeidimais pagrįstos sutartinės civilinės atsakomybės taikymo [30, p. 482–483].

Olandijoje finansų tarpininkų teisinės pareigos klientams tiek teisės doktrinoje [34, p. 412], tiek Olandijos Aukščiausiojo Teismo praktikoje [25, p. 421] skiriamos į dvi grupes: bendrąsias privatine teise grindžiamas rūpestingumo pareigas, nustatytas CK, ir viešąja teise pagrįstas rūpestingumo pareigas, kylančias iš MiFID. Taigi MiFID Olandijoje laikoma viešosios teisės aktu. Vis dėlto, šioje jurisdikcijoje laikoma, kad, nors iš MiFID kylančios pareigos teisine prigimtimi ir nėra civilinio teisinio pobūdžio prievolės, bet, nepaisant to, vaidina

lemiamą vaidmenį finansų tarpininkų civilinės atsakomybės bylose. Iš jų sprendžiama, ar buvo pažeistos finansų tarpininkų teisinės pareigos [34, p. 412]. Dėl to Olandijos teisės doktrinoje toks netiesioginis MiFID poveikis vadinamas spinduliuojančiu efektu (angl. *radiating effect*) [25, p. 410]. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad pagal Olandijos teisę reliatyvumo reikalavimas neturėtų kelti problemų finansų tarpininkų verslo taisyklėmis grindžiant reikalavimus dėl investuotojų patirtos žalos atlyginimo.

Anglijos teisės doktrinoje finansų sektoriaus įstatymai vadinami „reguliavimu“, o bendrosios teisės normos, įskaitant privatinę teisę, vadinamos „teise“ [35, p. 326; 32, p. 77, 99]. Tokią mums neįprastą terminiją galima aiškinti tuo, kad bendrosios teisės nuostatos yra tas minimalus elgesio standartas, kurio turi laikytis visi, ir specialaus reguliavimo čia dar nėra. Nors bendriausiu požiūriu Jungtinė Karalystė teisės doktrinoje priskiriama jurisdikcijoms, kurioms būdinga reliatyvumo doktrina, finansų tarpininkų civilinės atsakomybės srityje reliatyvumo atsisakyta specialiu teisės aktu – Finansinių paslaugų ir rinkų įstatymo 150 straipsnyje tiesiogiai nustatyta teisė reikalauti žalos atlyginimo, jei žala kilo dėl šio įstatymo ar jo pagrindu priimto akto pažeidimo. Jungtinės Karalystės finansinių paslaugų institucija pagal jai priskirtą kompetenciją nusprendė finansų tarpininkų civilinę atsakomybę reglamentuoti taip, kad investuotojai galėtų kreiptis į teismą dėl bet kokios Verslo taisyklių rinkinio (*Conduct of Bussiness Source Book*) nuostatos pažeidimo [24, p. 946]. Anglijos teisėje tokios civilinės atsakomybės nuostatos vadinamos „įstatyminiais deliktais“ (angl. *statutory torts*), nes kildinamos ne iš bendrosios teisės (angl. *common law*) ar teisingumo teisės (angl. *law of equity*), bet iš specialaus įstatymo. Šalia šio įstatyminio delikto investuotojui lieka galimybė reikalauti žalos atlyginimo pagal bendrąją teisę įrodinėjant sutarties pažeidimą arba nerūpestingumo, apgaulės ar kito delikto taikymo sąlygas, arba pagal teisingumo teisę įrodinėjant fiduciarinės civilinės atsakomybės pagrindus. Šią išvadą taip pat pagrindžia ir Anglijos teismų praktika, kurioje išaiškinta, kad įstatyminių schemų egzistavimas nepaneigia investuotojų apsaugos pagal ieškinius, grindžiamus bendrąja teise [25, p. 419]. Šie bendrieji atsakomybės pagrindai svarbūs ir tuo, kad pagal Finansinių paslaugų ir rinkų įstatymo 150 straipsnį žalos galima reikalauti ne visoms investuotojų kategorijoms, bet tik „privatiems asmenims“. Privačiais asmenimis Jungtinės Karalystės finansinių paslaugų ir rinkų įstatymo 150 straipsnio taikymo tikslais laikomi fiziniai asmenys, nevykdantys reguliuojamos finansinės veiklos arba verslu nesiverčiantys juridiniai asmenys [31, p. 691], t. y. iš esmės vartotojai ir kiti verslo nevykdantys asmenys. Taigi iš MiFID kylančių prievolių ir privatinės teisės prievolių santykį Jungtinėje Karalystėje galima aiškinti kaip specialaus sektorinio reguliavimo ir bendrosios bei teisingumo teisės normų koegzistavimą.

Romaniškajai kontinentinės teisės tradicijai reliatyvumo doktrina nebūdinga. Bendrosios civilinės atsakomybės nuostatos lemia, kad pagal Prancūzijos ar Belgijos teisę verslo taisyklės laikomos sudedamąja sutartinių ar deliktinių (priklausomai

nuo verslo taisyklių pobūdžio) rūpestingumo standartų dalimi. Kadangi reliatyvumo reikalavimo nėra, dėmesys sprendžiant civilines bylas sutelkiamas ne verslo normų apsauginei sričiai nustatyti, bet priežastinio ryšio klausimams spręsti [33, p. 10].

Lietuvos civilinės atsakomybės sistema svarbiais skiriamaisiais bruožais (bendrosios civilinės atsakomybės instituto dalies egzistavimu, griežtu *non cumul* principo laikymusi, bendrosios rūpestingumo pareigomis, plačiu priežastinio ryšio naudojimu ir kt.), artimiausia romaniškajai kontinentinės teisės tradicijai. Taigi Lietuvos teisėje, kaip ir kitose romaniškosiose jurisdikcijose, nėra reliatyvumo reikalavimo. Tiesa, iš teismų praktikos galima susidaryti įspūdį, kad Lietuvoje priteisiama tik teisės saugomiems interesams padaryta žala, pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pornografinio turinio laikmenų sunaikinimo byloje paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo priteistas tik simbolinio dydžio neturtinės žalos atlyginimas [8]. Tačiau iš esmės šis ribojimas nelaikytinas reliatyvumo reikalavimu, nes yra itin minimalus, epizodiškas ir skirtas ne konkrečiam ginamų interesų apibrėžimui, bet veikiau išimtinė priemonė, kad nebūtų priteisiama žala, kai jos priteisimas pagal tuo metu vyraujančias kultūrines nuostatas nesuderinamas su viešosios tvarkos ir geros moralės reikalavimais. Finansų tarpininkų civilinės atsakomybės srityje abejones dėl reliatyvumo doktrinos (ne)taikymo Lietuvoje visiškai išsklaido FPRĮ 94 straipsnio 2 punktas, kuriame įtvirtinta, kad asmenys, pažeidę šį įstatymą, privalo atlyginti padarytą žalą. Taigi, tai speciali įstatyminė žalos atlyginimo nuostata, siejama su įstatymo pažeidimu. Tiesa, atsižvelgiant į pirmiau nurodytą lyginamąją analizę, šioje vietoje galima kelti klausimą – ar FPRĮ 94 straipsnio 2 punktas nereiškia, kad Lietuvoje finansų tarpininko civilinė atsakomybė investuotojui taip pat yra pagrįsta įstatyminiu deliktu, kategorija gerai žinoma Anglijos teisei? Atsakymas, ta apimtimi kiek kalbama apie civilinę atsakomybę, tarp šalių esant investicinių paslaugų teikimo santykiams, t. y. investuotojui esant ir klientui, turi būti neigiamas[3]. *Non cumul* principas įtvirtintas CK 6.245 straipsnio 4 dalyje draudžia taikyti deliktinę civilinę atsakomybę tarp šalių esant sutartiniams santykiams, jei įstatymas nenustato kitaip. Nors bendriausiu požiūriu ši CK nuostata ir leidžia įstatymuose nustatyti deliktinę civilinę atsakomybę tarp šalių esant sutartiniams santykiams, FPRĮ 94 straipsnio 2 punktas nelaikytinas deliktinės atsakomybės norma, nes jame iš esmės tik abstrakčiai pasakoma, kad žala, atsiradusi dėl FPRĮ, turi būti atlyginta, bet nekonkretinamos žalos priteisimo salygos, ir nenustatoma, šių sąlygų sąveika tokiu

[3] Šioje vietoje sąvoka „klientas“ pavartota neatsitiktinai. Pagal galiojančią teisę, investuotojas ne visada bus laikomas finansų tarpininko klientu (investicinės ar papildomos paslaugos gavėju). Atsižvelgiant FPRĮ 3 straipsnio 13 dalyje išvardytą investicinių paslaugų sąrašą, manytina, kad galimos situacijos, kai finansų tarpininkas, teikdamas investicines paslaugas tretiesiems asmenims, nors ir turės santykių su investuotoju, tačiau šiuose santykiuose jis veiks ne investuotojo, bet trečiojo asmens naudai. Pavyzdžiui, tokia situacija gali susiklostyti tada, kai finansų tarpininkas – investicinis bankas, emitento interesais dalyvauja platinant jo vertybinius popierius investuotojams. Tokiu atveju finansų tarpininko atsakomybė investuotojui tam tikrais atvejais gali būti ir deliktinė. Taip pat ne sutartinė, bet deliktinė civilinė atsakomybė gali atsirasti dėl ikisutartinių prievolių pažeidimo (CK 6.163–164 straipsniai), t. y. kol investuotojas dar netapo klientu.

būdu, kuris leistų teigti esant įstatymų leidėjo valią taikyti deliktinės civilinės atsakomybės nuostatas. Svarbu pažymėti, kad pagal CK 6.189 straipsnio 1 dalį sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba *įstatymai*. Visa tai reiškia, kad neatsižvelgiant į tai – finansų tarpininkas pažeidė įstatymo ar sutarties nuostatas, jo atsakomybė klientui laikytina sutartine.

Iš to darytina išvada, kad, atsižvelgiant į romaniškąją Lietuvos civilinės atsakomybės tradiciją, *non cumul* principą ir nesant reliatyvumo principo, iš MiFID kylančios pareigos turėtų būti laikomos finansų tarpininko civilinių prievolių sudedamąja dalimi, konkrečiu atveju leidžiančia spręsti apie finansų tarpininko elgesio, teikiant investicines paslaugas, profesinius standartus. FPRĮ tokiu atveju traktuotinas kaip dualios prigimties teisės aktas, tiesiogiai sukuriantis ir viešosios teisės, ir privatinės teisės padarinius. Tai atitinkamai reiškia, kad MiFID (FPRĮ) yra ir administracinių priežiūros santykių, ir civilinių teisinių santykių, susiklostančių teikiant investicines paslaugas, teisinio reglamentavimo šaltinis.

Vis dėlto iš MiFID kylančių ir FPRĮ įtvirtintų prievolių prigimties analizė dar neatsako į klausimą, koks FPRĮ ir CK santykis yra *in concreto*, tik leidžia suvokti tam tikras svarbias šio santykio gaires. Šis klausimas analizuojamas toliau.

3. Optimalaus modelio *in concreto* paieška

Šioje straipsnio dalyje ieškoma optimalaus MiFID ir privatinės teisės santykio modelio, bandoma galutinai sukonkretinti MiFID reikšmę taikant civilinę atsakomybę. Optimaliu autorius mano esant tokį modelį, kuris leidžia kuo labiau suderinti skirtingų teisės institutų skirtingus tikslus, minimaliai apribodamas iš anksto numatytą jų veikimą.

Teisės doktrinoje šiuo klausimu pasisakoma keliomis kryptimis. Vieni autoriai pabrėžia civilinės teisės autonomiją nuo MiFID. Taip norima suteikti tam tikrą „manevro laisvę“ teismams, kad šie taikydami CK nebūtų varžomi MiFID taikymo ribų ir galėtų remtis bendra civilinės atsakomybės instituto dvasia ir jos suteikiama santykine interpretacijos laisve. Pavyzdžiui, abejojama, ar privatinė teisė turėtų vadovautis MiFID standartais kiekvienoje byloje, nes pagal šiandienį, į administracinę priežiūrą orientuotą investuotojų apsaugos režimą svarbu, kad privatinė teisė, saugodama investuotojų teises, galėtų judėti toliau finansinių įstatymų [25, p. 422]. Taigi siūloma prireikus sugriežtinti finansų tarpininkų teisinį reguliavimą civilinės teisės normomis ir civilinėse bylose finansų tarpininkų teisines pareigas aiškinti nebūtinai taip, kaip nustatyta MiFID.

Teoriniu požiūriu šie teisiniai argumentai gali atrodyti iš tiesų logiškai ir įtikinamai. Vis dėlto, manytume, kad demokratinės konstitucinės santvarkos sąlygomis finansų ar civilinė teisė pati savaime nėra galutinis teisės kūrimo ir taikymo tikslas. Nors paprastai ir pripažįstama socialiniu gėriu, teisė turi tarnauti jos galios šaltinio – visuomenės gerovei. Šį principą pabrėžė dar M. T. Ciceronas, nurodydamas, kad tautos gerovė yra aukščiausias įstatymas (lot. *salus populi suprema lex esto*). Net ir teoriškai tvarkinga bei logiškai subalansuota teisė vargiai suteiks visuomenei nau-

dingą rezultatą, jei bus abstrahuota nuo jos poreikį kuriančios faktinės realybės. Tiek bendrųjų civilinių, tiek komercinių, tiek nagrinėjamų finansinių įstatymų ir faktinių šių normų motyvų ir tikslų santykis akivaizdus. Visi šie teisės šaltiniai susiduria su civiline apyvarta, kuri yra ekonominių gėrybių, įskaitant finansinio turto, judėjimas tarp visuomenės narių. Todėl teisinėje, bet pragmatiškai tvarkomoje valstybėje būtent sąžiningos civilinės apyvartos poreikiai turi lemiamą reikšmę nustatant konkrečios ekonominius santykius reguliuojančios normos paskirtį ir taikymo ypatumus. Juk teisė turi padėti ūkiui augti, bet ne kenkti jam. Šie argumentai reikalauja atsižvelgti į rinkos dalyvių atstovų pozicijas dėl finansų sektoriaus įstatymų ir civilinių įstatymų santykio.

Rinkos praktikai, pavyzdžiui, vertindami Europos civilinės teisės metmenų (*Draft Common Frame of Reference*, toliau – DCFR) projektą [28], kuriame yra nemažai finansų sektoriui aktualių nuostatų, nurodė, kad bendriausiu požiūriu jie džiaugiasi privatinės teisės kodifikavimo iniciatyvomis Europoje, bet kartu atkreipė dėmesį į keletą sisteminių aspektų. Pirmiausiai jie nurodė, kad finansų sektoriui būtina dinamika, inovacijos ir lankstumas, todėl kiekvienas ribojimas turi būti rūpestingai pasvertas. Antra, jie nurodė, kad privatinė teisė neturi būti konkurencingumo barjeru. Ji turi būti suderinama su ES finansų sektoriaus reguliavimu ir nusistovėjusia bei standartizacija pagrįsta rinkos praktika. Trečia, jie nurodė, kad, palyginus DCFR ir MiFID taisykles, matyti, jog MiFID režimas yra labiau išplėtotas, lankstesnis ir labiau pritaikytas specifiniams finansinių paslaugų sektoriaus poreikiams [27, p. 1–2, 8]. Pasakytina, kad praktiniu požiūriu svarbios ne vien pačios materialiosios teisės normos, bet ir jų taikymas. Dėl to praktikuojantys teisininkai pabrėžia, kad finansų sektoriaus teisinė praktika yra itin specializuota ir reikalaujanti tokių žinių, kurių poreikį gali patenkinti tik nedaugelis teisininkų. Teisėjai paprastai šių žinių neturi. Be to, interesų konfliktų vengimo ir nešališkumo normos iš ginčų eliminuoja dalį gerų teisės specialistų, kurie teikia paslaugas didelėms finansų įmonėms ir nebegali atstovauti nei kitiems subjektams, nei būti ekspertais teisme, todėl teismas negauna geriausių pozicijų ginčo klausimais. Tai kelia riziką, kad teisme bus sukurta precedentinė taisyklė, paneigianti standartizuotą ir stabilią rinkos praktiką bei kelianti sisteminę riziką tarp finansų institucijų [29, p. 86–89]. XX a. pabaigoje net ir Anglijos teismai, kurie šiaip jau garsėja geru komercinių ginčų išmanymu, nuvylė rinką, nes, kaip teigiama, teisėjams pritrūko supratimo apie finansines priemones ir rinkas, kuriose jomis prekiaujama. Pavyzdžiui, po prieštaringo Lordų Rūmų sprendimo byloje *Hazell v Hammersmith & Fulham LBC* [9] Anglijos bankas (*Bank of England*) – šios šalies centrinis bankas, net įkūrė specialų komitetą, kuris turėjo ieškoti būdų sugrąžinti rinkos pasitikėjimą teismų praktika. Vėliau buvo įkurtos institucijos, įskaitant Finansų rinkų teisės komitetą, kurios, be kita ko, ėmėsi teisėjų švietimo didmeninių finansų rinkų klausimais [29, p. 85]. Taigi rinkos signalas aiškus – norima, kad taikant materialinę teisę būtų atsižvelgiama į ypatingą finansinio sektoriaus sąrangą ir finansų verslo ypatumus

(standartizaciją, užsienio teisės naudojimą kuriant finansines priemones, finansinių priemonių ir paslaugų kompleksiškumą, specialių, įskaitant ekonominių, žinių poreikį ir kt.) bei vengiama sprendimų, galinčių destabilizuoti nusistovėjusią rinkos praktiką. Taip pat akivaizdžiai matyti, kad rinkos praktikai baiminasi civilinės teisės abstraktumo ir iš to plaukiančio nevisiško jos normų taikymo apibrėžtumo.

Paminėtinas dar vienas aspektas. Priimant MiFID buvo atlikti skaičiavimai ir nustatyta, kad, pavyzdžiui, vien Jungtinės Karalystės finansų sektoriui šios direktyvos įgyvendinimas atsieis vieną milijardą svarų sterlingų iškart ir po 100 milijonų svarų sterlingų kasmet [15, p. 15]. Tai kaina, kurią finansų sektorius moka už rinkos infrastruktūros ir investuotojų apsaugos reformą. Kaip matyti, išlaidas skatina net tik pats reformos faktas, bet ir tai, kad naujosios, t. y. MiFID, taisyklės yra itin reiklios ir griežtos, o finansų tarpininkams nustatyti profesiniai elgesio standartai labai aukšti, todėl nuolatinis jų laikymasis taip pat kainuoja. Pavyzdžiui, MiFID reikalauja iš finansų tarpininko ne tiesiog įvykdyti tinkamai pavedimą kliento labui, bet siekti įvykdyti geriausią rinkoje įmanomą pavedimą (angl. *best execution*). Taigi šios pareigos atžvilgiu elgesio standartas yra labai aukštas. Be to, MiFID nustato sudėtingas ir brangias informavimo, dokumentavimo ir kitas organizacines schemas, įskaitant informacines pertvaras įmonės viduje, kurių tikslas saugoti investuotojus nuo interesų konfliktų kilimo, sukčiavimo, piktnaudžiavimo ir t. t. Taigi MiFID yra brangi apsauga, bet finansinių paslaugų verslui mainais už visas šias griežtas prievoles suteikianti tikrai vertingą aspektą – konkretumą ir aiškumą. Tiek ūkinės veiklos planavimas, tiek teisės aktų reikalavimų laikymasis yra apsunkinamas, kai naudojami neaiškūs standartai ar dviprasmybės, kylančios iš nevienodo teisinio reguliavimo skirtingose teisės šakose.

Galimybė civilinėje byloje remtis griežtomis ir išplėtotomis investuotojų apsaugos taisyklėmis naudinga ir investuotojui, nes tuomet, sprendžiant civilinės atsakomybės taikymo klausimus, brėžiamas labai aukštas teisėto elgesio standartas. Dėl to investuotojams naudingiau, jei sprendžiant žalos atlyginimo ginčus būtų taikomi ne bendrieji civilinėje teisėje įtvirtinti elgesio standartai, bet kur kas aukštesni fiduciarinės prigimties teisiniai standartai, įtvirtinti MiFID įgyvendinančiuose nacionalinės teisės aktuose.

Šios straipsnio dalies pradžioje minėta, kad, kai kurių autorių nuomone, pagal šiandienį, į administracinę priežiūrą orientuotą, investuotojų apsaugos režimą svarbu, jog privatinė teisė, saugodama investuotojų teises, sustiprintų finansų tarpininkų teisinį reguliavimą. Manytume, argumentas, kad kuo daugiau suteiksime apsaugos investuotojams, tuo geriau, ne visada teisingas. Juk investuotojų apsauga paprastai kuriama finansų tarpininkų verslo suvaržymų ar naujų pareigų sąskaita. Turint omeny nacionalinėse konstitucijose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalyje, įtvirtintą asmens ūkinės verslo laisvės ir iniciatyvos principą, finansinių paslaugų teisinis reguliavimas gali būti griežtas tik iki tam tikro lygio, kol juo keliami finansinių paslaugų teikimo reikalavimai nepaneigia pa-

čios finansinių paslaugų teikimo veiklos. Investuotojų apsauga, nors ir labai svarbus šiuolaikinės rinkos ekonomika grindžiamos valstybės bruožas, kaip minėta, turi savo kainą. Deja, net ir už labai didelę kainą absoliučios investuotojų apsaugos užtikrinti neįmanoma. Pavyzdžiui, po skandalingo korporacijos ENRON žlugimo JAV sugriežtino teisinį reglamentavimą 2002 m. priimdamos Sarbanes-Oxley aktą (*Sarbox*) ir kitus federalinius įstatymus, tačiau tai neapsaugojo investuotojų nuo greta egzistuojančios gigantiškos finansų maklerio Bernardo Madoffo piramidės. Bene vienintelis patikimas būdas užtikrinti absoliučią investuotojų apsaugą – uždaryti finansų rinkas, pakeičiant daiktinės ir baudžiamosios teisės normas taip, kad finansinės priemonės būtų išimtos iš civilinės apyvartos ir ši būtų uždrausta. Tai reikštų, kad ir finansinių investuotojų neliktų. Suprantama, esamos ekonominės aplinkos ir vyraujančios ekonominės minties sąlygomis tai būtų absurdas. Todėl, siekiant apsaugoti investuotojus, reikėtų dėti pastangas ne tiek sugriežtinti teisinį reguliavimą, kiek sukuriant kaštus visam finansų sektoriui, kiek veiksmingam teisės normų laikymuisi užtikrinti ir pavieniams pažeidėjams išsiaiškinti.

Visi šie argumentai veda prie išvados, kad iš MiFID kylančių ir FPRĮ įtvirtintų normų traktavimas kaip specialiųjų nuostatų CK atžvilgiu turi pranašumų tiek investuotojui, tiek finansų tarpininkui. Kokia privatinės teisės reikšmė šiame kontekste?

Laikant, kad MiFID įgyvendinančiame FPRĮ nustatytos specialiosios, o CK bendrosios normos, sukuriamas toks teisinis rezultatas, kai apie finansų tarpininko pareigų standartus sprendžiama pagal FPRĮ, o visa, kas MiFID specialiai nesureguliuota, įskaitant kitas civilinės atsakomybės sąlygas, lieka civilinės teisės veikimo diapazone. Tai leidžia protingai subalansuoti šalių teises ir pareigas. Antai, MiFID iš esmės kalbama apie finansų tarpininko pareigas, tačiau nekalbama apie investuotojo, kaip kitos prievolės šalies, pareigas. Čia civilinės teisės normų papildomo taikymo poreikis akivaizdus, todėl, nustatant paties ieškovo (investuotojo) kaltę dėl kilusios žalos ir konkrečią jo paties veiksmų įtaką žalai atsirasti, atsižvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes turi būti taikomos CK 6.247 straipsnyje, 6.248 straipsnio 3 dalyje, 6.253 straipsnio 5 dalyje, 6.259 ar 6.282 straipsnyje įtvirtintos normos ar jų deriniai. Kitas pavyzdys – FPRĮ nenustato finansų tarpininko pareigų tuo atveju, kai klientas dėl tam tikrų priežasčių negalėjo pasinaudoti suteikta investicine paslauga. Pavyzdžiui, finansų makleris, žinodamas, kad klientas gydomas ligoninėje, jam pateikia informaciją, kurios klientas dėl savo būklės objektyviai negali suprasti ir ja pasinaudoti. Tokiu atveju senoji rekomendacija bus nebeaktuali ir klientui pasveikus finansų tarpininkas pagal CK 6.47 straipsnio 2 dalį turės pateikti naują investavimo rekomendaciją.

Jei FPRĮ tam tikrą klausimą tiesiogiai reguliuoja, CK taikymas atitinkama apimtimi turi būti ribojamas. Pavyzdžiui, pagal FPRĮ 22 straipsnio 10 dalį finansų maklerio įmonė, kurios teikiamos investicinės paslaugos apima tik pavedimų vykdymą klientų sąskaita ir (arba) pavedimų priėmimą ir perdavimą, neatsižvelgiant į tai, ar yra teikiamos papildomos paslaugos, gali teik-

ti šias paslaugas, nesurinkusi informacijos apie kliento žinias ir patirtį investavimo srityje bei neįvertinusi, ar konkrečios investicinės paslaugos arba finansinės priemonės yra tinkamos klientui, jei yra tenkinamos FPRĮ 22 straipsnio 10 dalies 1–4 punktuose nurodytos sąlygos. Tai reiškia, kad šioje situacijoje negalima, remiantis CK 6.38 straipsnio 3 dalimi, 6.163 straipsnio 1 dalimi ar 6.718 straipsnio 1 dalimi, teigti, kad sąžiningumo ikisutartiniuose santykiuose pareiga, ar kooperavimosi sutartiniuose santykiuose pareiga ar bendrieji paslaugų teikėjo elgesio standartai, vis tiek reikalauja minėtą informaciją gauti. Toks aiškinimas prieštarautų ir MiFID 31 straipsnio 1 daliai, pagal kurią valstybės narės, investicinėms įmonėms, vykdančioms vienos valstybės sienas peržengiančią veiklą, negali nustatyti jokių papildomų reikalavimų MiFID reguliuojamais klausimais. MiFID yra maksimalaus harmonizavimo direktyva, o šios rūšies direktyvas draudžiama įgyvendinti griežčiau, negu nustatyta. Šiuo atveju nesvarbu, ar griežtesnis reguliavimas kyla iš viešosios ar iš privatinės teisės, nes įvairiašakis nacionalinių teisės sistemų pobūdis ir su tuo susiję ypatumai neturi trukdyti pasiekti MiFID tikslų ar iškraipyti vidaus rinkos veikimo. Šį įspūdį sustiprina ir pirmiau nurodytas Europos Komisijos konsultacinis dokumentas, kuriame pažymėta apie skirtingų civilinės atsakomybės sistemų sudaromas kliūtis vienodai investuotojų apsaugai visoje ES užtikrinti.

Žinoma, visa tai nereiškia, kad iš MiFID į FPRĮ perkeltos nuostatos civilinėse bylose turi būti taikomos kažkaip ypatingai, nesilaikant nusistovėjusių teisės aiškinimo ir taikymo standartų, ir todėl priešingai negu kitos atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios nuostatos. Visos atskirų rūšių sutartys, taip pat investicinių paslaugų sutartys, nesvarbu, kuriame įstatyme jos nustatytos, turi būti taikomos atsižvelgiant į CK sisteminius ryšius ir civilinės teisės principus (CK 1.2, 1.5 ir 1.9 straipsniai). Be to, civilinę bylą nagrinėjantis teismas neprivalo besąlygiškai vadovautis neteisminių, pavyzdžiui, priežiūros institucijų, išaiškinimais dėl FPRĮ normų turinio, nes teismas šiose bylose, kaip ir visose kitose bylose, vadovaujasi tais pačiais civilinio proceso teisės principais, įskaitant principą, kad teisingumą vykdo tik teismas (Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis, CPK 6 straipsnis [4]). Tai ir leidžia išlaikyti taip pageidaujamą civilinės teisės autonomiją. Tačiau svarbu, kad šalia MiFID nebūtų kuriamos alternatyvios finansų tarpininko pareigų sistemos[4], kurios būdamos, nors ir ne griežtesnės už MiFID, bet kiek kitokio turinio, atitinkamai reikalautų kitokio finansų tarpininko elgesio siekiant tenkinti visus šiuo skirtingus teisinius reikalavimus. Juk egzistuojant tokiai dvigubų standartų sistemai MiFID reikalavimų laikymasis neatleistų finansų tarpininko nuo atsakomybės už alternatyvių (civilinių teisinių) reikalavimų nesilaikymą civilinėse bylose. Ir atvirkščiai – alternatyvių (civilinių teisinių) reikalavimų laikymasis neatleistų nuo administracinės atsakomybės už MiFID reikalavimų nesilaikymą. Todėl alternatyvių MiFID atžvilgiu civilinių pareigų buvimas reikštų, kad finansų tarpi-

[4] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pareigų alternatyvumas čia suvokiamas teisinio reguliavimo aspektu, bet ne prievolės dalyko aspektu, taigi čia kalbama ne apie alternatyviąsias prievoles pagal CK 6.26 straipsnį.

ninkai, siekdami elgtis teisėtai visų teisės šakų požiūriu, privalėtų turėti kelias skirtingas organizacines procedūras, įdiegti kelias skirtingas kompiuterines sistemas, skirtingai mokyti darbuotojus ir t. t. Tai, reikia pasakyti, nėra labai racionalu ir pigu.

Išvados

Lietuvos teisėje, kaip ir kitose romaniškose (civilinės atsakomybės aspektu) kontinentinės teisės jurisdikcijose, nėra civilinės atsakomybės reliatyvumo reikalavimo. CK ir MiFID įgyvendinančio FPRĮ santykis reglamentuojant investicinių paslaugų teikimą yra bendrojo ir specialaus įstatymo santykis, pagal kurį CK, nustatant neteisėtų veiksmų sąlygą, taikomas tiek, kiek konkrečios pareigos specialiai nereglamentuoja FPRĮ. Tai reiškia, kad konkrečiu atveju reikia analizuoti, ar atskira CK nustatyta pareiga nėra alternatyvi FPRĮ nustatytoms pareigoms. Jei pareiga alternatyvi, nes tą klausimą tiesiogiai reguliuoja FPRĮ, siekiant išvengti dvigubo reguliavimo, CK taikymas atitinkama apimtimi turi būti ribojamas, o FPRĮ ir CK konkurencija neleidžiama. Toks aiškinimas leidžia užtikrinti, kad iš CK kylančių pareigų taikymas netaptų priemone sukurti alternatyvų pareigų režimą, kuris jau nustatytas FPRĮ.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

2. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. direktyva Nr. 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų (MiFID). Specialusis leidimas, 2004 m. gruodžio 30 d., nr. 1.

3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

5. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 17-627

6. Nyderlandų Karalystės civilinis kodeksas. Įsigaliojo 1992 m. sausio 1 d.

7. Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas. Įsigaliojo Vokietijos Imperijoje 1900 m. sausio 1 d.

Praktinė medžiaga

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje *A. Čekanavičius v. Lietuvos Respublika*, bylos Nr. 3K-3-421/2004.

9. Didžiosios Britanijos Lordų Rūmų 1991 sausio 24 d. sprendimas byloje *Hazell v Hammersmith & Fulham LBC*.

10. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 19 d. nutartis byloje Nr. XI ZR 170/07.

11. *Europos Komisijos 1999 m. gegužės 11 d. komunikatas dėl finansinių paslaugų veiksmų plano.* KOM/99/0232 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/index/action_en.pdf>

12. *Europos Parlamento 2000 m. kovo 15 d. rezoliucija 2000 m. kovo 23–24 d. Lisabonos Europos Vadovų Tarybai*, 2000 m. gruodžio 29 d. Oficialus leidinys C377.

13. *Europos Komisijos 2010 m. gruodžio 8 d. konsultacija dėl MiFID peržiūros* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2010/mifid_en.htm>

14. *Europos Komisijos 2011 m. spalio 20 d. pasiūlymas dėl finansinių priemonių rinkų direktyvos Nr. 2004/39/EB pakeitimų* [interaktyvus]. KOM/2011/656. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0656:FIN:lt:PDF>

15. *The overall impact of MiFID.* FSA. November 2006. London, p. 15.

16. *AMF responses to the European Commission consultation on the MiFID Review* [interaktyvus]. Dokumentų nuo 16 iki 23 prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2010/mifid_en.htm>

17. *Central Bank of Ireland Responses to the Review of the Markets in Financial Instruments Directive.*

18. *CNMV response to Public Consultation of December 8, 2010.*

19. *Response of Ministry of Finance of the Czech Republic.*

20. *Responses by the Polish Financial Supervision Authority.*

21. *The Danish FSA's response to the Review of the Markets in Financial Instruments Directive (MiFID).*

22. *The Ministry of Finance of the Netherlands and the Netherlands Authority for Financial Markets comment on possible changes to the MiFID.*

23. *UK response to the Commission Services consultation on the Review of the Markets in Financial Instruments Directive (MiFID).*

Specialioji literatūra

24. CHEREDNYCHENKO, Olga. European Securities Regulation, Private Law and the Investment Firm-Client Relationship. *European Review of Private Law*, Vol. 17, No. 5, 2009.

25. CHEREDNYCHENKO, Olga. The Regulation of Retail Investment Services in the EU: Towards the Improvement of Investor Rights? *Journal of Consumer Policy*. Consumer Issues in Law, Economics and Behavioral Sciences. Vol. 33, No. 4, 2010.

26. CHORUS, Jeroen M. J; *et al*. *Introduction to Dutch law.* Kluwer Law International, 1999.

27. *DCFR. A position paper by the European Financial Markets Lawyers Group.* EFMLG, 2009.

28. Von BAR, Christian; CLIVE, Eric; SCHULTE-NÖLKE, Hans; etc. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR).* Outline Edition, Sellier, 2009.

29. GOLDEN, Jeffrey. The Future of Financial Regulation: The Role of the Courts. In *The future of financial regulation*. Hart Publishing, 2010.

30. GRUNDMANN, Stefan; HOFMANN, Christian. EC Financial Services and Contract Law – Developments 2007–2010. *European Review of Contract Law*. Vol. 6, Issue 4, 2010.

31. HUDSON, Alastair. *Law of finance.* Sweet and Maxwell, 2009.

32. SPANGLER, Timothy. *The law of private investment funds*. Oxford University Press, 2008.

33. TISON, Michel. *The civil law effects of MiFID in a comparative law perspective.* Financial Law Institute: working paper, Gent University. 2010.

34. Van den NIEUWENHUIJZEN, Marcel C. A. *Financial Law in the Netherlands.* Kluwer Law International, 2010.

35. WOOD, Philip. *Law and practice of international finance.* University ed., Sweet & Maxwell 2010.

MARKETS IN FINANCIAL INSTRUMENTS DIRECTIVE (MiFID) AS A LEGAL SOURCE OF CIVIL LIABILITY

Laurynas Didžiulis

S u m m a r y

The purpose of this article is to analyze the significance of the Markets in Financial Instruments Directive (MiFID) for the application of civil liability of a financial intermediary against the investor. Although MiFID substantially reformed the existing EU financial markets regulation in the fields of financial markets infrastructure, financial services and transparency of financial trade, nevertheless the directive does not deal with the liability of financial intermediaries towards clients in cases where infringement of MiFID rules causes damage. However, there is an agreement in the legal doctrine in the Member States that MiFID conduct of business rules still have some effect on private-law systems, but usually the question is – what in particular. The present analysis suggests that this question in Lithuania is treated as a relationship between the general and special rules under which the Civil Code is applicable only to the extent not covered by specific rules of the MiFID implementing the Markets in Financial Instruments Act.

Įteikta 2011 m. gruodžio 1 d.
Priimta publikuoti 2012 m. kovo 28 d.